

Sollerögubbar

I början av år 1950 kunde man i Falu Kuriren läsa en rad artiklar med rubriken ”Sollerögubbar”, skrivna av signaturen N-e. Det var Håll Nils Mattsson (1877—1959) som skildrade sin hemsockens original, av vilka åtskilliga var i friskt minne bland äldre Solleröbor då detta skrevs för 35 år sedan.

Oscar Schollin

Oscar Schollin är ett namn som säkert ännu är välbekant bland den äldre generationen i socknarna ovan Siljan, i synnerhet i Mora och Sollerön. Schollin, född 1844, död 1912, startade i unga år en diversehandel i Sollerön — en bland de första i sitt slag på orten — som sedermera övertogs av handelsbiträdet Anna Nilsson, mest bekant under namnet Värmlands-Anna, som i senare äktenskap var gift med Brottar Lars, alias Louis Larsson.

Schollin kom sålunda tidigt i kontakt med folket i Sollerön och trivdes gott med det, och även sedan han fått anställning som inspektor för Korsnäsbolagets Mora-distrikt omgav han sig med förkärlek med ”sollfolk” såväl för bolagsarbete som för privata tjänster. Han hade ständigt omkring sig en stab av drängar och pigor, dagsverkskarlar, timmer-, drivnings- och flottningsförmän m fl från Sollerön. Dessutom hade han på Sollerön, såväl som på andra ställen, särskilda uppköpare som passade på och gjorde skogsaffärer med gubbarna. Det finns väl ännu folk som minns den tid då Gammel Per, född 1832, död 1892, gick omkring med en

brännvinsplunta i väskan och köpte böndernas skogar för 2:50 à 3 kr tunnlandet. Gammel Per betraktades säkert då av många som en välgörare då han kom till dem med pengar, som de var i stort behov av, i utbyte mot avlägsna skogar som de ej själva kunde utnyttja. Ett senare släkte, som blivit vant att räkna med andra priser och rotvärden, har som bekant i många fall svurit ve och förbannelse över förfäderna som ”skänkt bort” sina skogar till bolagen, och ej minst över Gammel Per och hans gelikar som ”narrat av” bönderna deras skogar för en spottstyver.

Schollin saknade ej sinne för humor och han brukade ibland skämta över de gamla namnformerna, vilka kunde ge upphov till sammanställningar som t ex ”unga Gammel Per”, ”lilla Storan Per” o s v. Han brukade också roa sig med att ge karaktäristiska namn åt personer som han kom i beröring med. Hjärpen, Patron, Lärka, Pastorn och Starken är några av dem. Dessa namn betraktades mera som smeknamn än som öknamn och respektive personer fick bära dem hela livet. I något fall antogs det t o m som släktnamn. Personerna i fråga var i de flesta fall rätt originella och kommer i fortsättningen att presenteras i den mån detta låter sig göra.

En del ortsnamn har också Schollin till upphovsman. Bland dessa kan nämnas Tallbo, som var skogvaktareboställe och färdställe och numera kallas Mångbro, samt Vassön, som tidigare hette Trasön.

Innan Oscar Schollin slutade sin anställning vid bolaget, till förmån för sin måg Viktor Berg, byggde han (1906) egen gård i Utmeland. Byggnadstomten gränsade intill vasamonumentet ”Kungskällaren”, där Gustaf Vasa gömdes i källaren under Tomtgårdens stuga medan de danska spejarna sökte efter honom. Det var väl detta gårdsnamn som Schollin tog efter, när han kallade sin nya gård Tomtebo.

Frånsett den pampiga mangårdsbyggnaden byggdes gården som en större bondgård med en stor uthuslänga inrymmande bland annat foderhus, ladugård, stall och drängstuga. Vid detta bygge hade Schollin anställt Rättviks-Jonsson som arbetsbas; själv ville han ha bestyret med att tinga arbetsfolk för att få dem så billigt som möjligt. Ännu fortlevde den gamla ordningen med 12 timmars arbetsdag, och timpenningen var 25 öre, vilket även då var i nättaste laget. Arbetarbostaden bestod av ett föga inbjudande gammalt stall, som visserligen hade trägolv men saknade eldstad, varför all matlagning nödtorftigt fick ordnas vid en eldstad ute i det fria.

Det var dock inte svårt att få arbetsfolk till bygget, då det inte var så

Oscar Schollin
1844—1912.

noga med kvalifikationerna. Det blev också en brokig samling, mer eller mindre yrkesvana, mest Soll-folk. Olof Lindberg, Solleröbo och bördig från Djura, var skicklig byggare och utnämndes till vicebas under Rättviks-Jonsson, och vidare var det den beskedlige Ramberg från Leksand, Vestin, som tidigare kuskat land och rike omkring med en provryttare samt gubben Skytte av okänd härstamning.

Det gällde då att vara uppe i ottan. Klockan 6 på morgonen skulle alla vara i arbete, och det var inte rådligt att komma för sent, ty hemma på Korsnäsgården stod Schollin med kikaren för ögat då klockan slog 6 och förvissade sig om att det rörde sig på ställningarna vid bygget på andra

sidan Saxviken. På måndagarna var det alltid några som gick i bakrus, och när de på morgonen uthärdat en timme på byggnadsställningen tog de sig ledigt och gick ner på ”Strand” (Morastrand) för att släcka sin törst hos ”mor i ryggradens nedersta ända” (för att använda en förmildrande omskrivning av en allmänt bruklig, mera vulgär benämning). Denna självtagna ledighet medförde fören ingen större risk för efterräkningar, då även basen denna dag vanligen var duven och låg och sov inne i ”logementet”, medan vicebasen stod på utkik, ifall Schollin skulle komma, för att väcka den sovande i tid.

Signaturen kom också tillsammans med ett sällskap sollbyggare till Tomtebo på arbete. Men det var inte alla som fick stanna där. Måspers Lars var också med, och då skogvaktaren Anders Johansson fick syn på honom, varnade han Schollin för att ta in honom i arbetet för ”han hade försökt att uppvigla hans folk till strejk vid flottningen våren innan”. Måspers Lars fick alltså respass direkt, och Jans Petter, som var från samma by som han, följde honom solidariskt. De fick sedan arbete på ett bygge vid Saxvikssågen, med en timme kortare arbetsdag och 5 öre högre timpenning.

En kväll höll Kata Dahlström föredrag i templarhuset, förkunnande den socialistiska läran och klargjorde för arbetarna hur uruselt de i själva verket hade det ställt. Kata var i sitt ypperligaste kamphumör och uppmanade arbetarklassen till kraftåtgärder för att göra sig gällande. När hon talade om ”isterbukar som lever flott på fattigt folks slaveri” satt Måspers Lars bakom Schollin och retade honom med att applådera av hjärtans lust. När hon siade om ”8 timmars arbetsdag och hög betalning” var det väl inte många som tog förutsägelsen på allvar, och Sollerögubbarna Flint Per och Bos Anders, som sysslade med murningsarbete på Tomtebo, skrattade gott däråt.

Men det utsådda fröet hade fallit i god jord, och nästa måndag, då gubbarna hade företagit sin sedvanliga ”Strand-promenad”, kom de livade och stojande och förklarade att nu skulle här bli strejk, och om vi övriga inte genast packade oss ner från ställningarna skulle det vankas stryk. Inte ett handtag mera skulle de göra vid bygget förrän de fick bättre betalt. De hade tvärtom beslutat sig för att ögonblickligen resa därifrån och beställt en skjutsbonde, som skulle frakta deras saker till järnvägsstationen. Det var vicebasens yngre bror som var aggressivast och förde de missnöjdas talan. Emellertid kunde vicebasen övertala honom att avstå från

företaget. När skjutsbonden kom för att hämta dem hade allesamman ändrat sig med undantag av gubben Ramberg, som var så överlastad att han inte visste något av vad som försiggick. Nu lastades hans saker på vagnen och gubben själv ovanpå alltsammans, och så bar det iväg.

Följande dag var det en ångerfull Ramberg som kom tillbaka till bygget och bad att få fortsätta med arbetet. Och det fick han, ty han var i grund och botten en stillsam och godmodig person som minst av allt ville ställa till bråk. Efter detta fick vi timpenningen påökt och jobbade sedan på Tomtebo tills det började bli för kallt att bo i det oeldade stallet.

”Patron”

Hemmansägare Flint Anders Matsson i Grubbo var född 1827. Att han av inspektör Schollin fick namnet Patron var inte så underligt då man vet att han var mycket kaxig och skrytsam. Själv var han säkert enbart smickrad av namnet, som fortfarande i vardagslag användes som gårdsnamn för hans efterkommande. Det fanns f ö många i byn med namnet Flint Anders, och även av den anledningen var det önskvärt att var och en av dem fick sitt särskilda smek- eller öknamn. Sälunda tillkom, förutom Patron, namnen Styrkall, Knatte och Fakuln m fl.

Då Patron började skryta med sina förnäma bekantskaper lät det ungefär så här: — Vi va fyra herrar i lag, de' va' jag å Sjeselin (Schollin) å två lusinanter (löjtnanter) å Altar, de' va' då bara en liten herre de' förstås. Altar var skogvaktare under Schollin och bodde i Tallbo — Mångbro — där fru Lena bakade vetebullar och sålde kaffe. Där var stor färdväg förbi och ständigt fullt med folk. En Malungskarl kom en gång in där och fick en kopp kaffe som var något sumpigt, och då sa han: Däm ha nå kaffe i Mjalung som ä tunnt som skvalun, men jär e ä så tjäckt så man kan jät ä mä ske.

Altar flyttade på gamla dagar till Vimo med familjen, och där fortsatte dottern Laura med att baka avlånga limpor och runda bullar som gubben Altar for omkring med i timmerkojorna och bjöd ut på sitt värmländska tungomål: — Di här har Laura bak(at). Djävel i mej stor(a) som mån(en).

Patron var särdeles stolt när han blev förman för något lag timmerkörare, och det hände ofta. På den tiden var det vanligt att man provianterade ett fat brännvin då man for på skogsarbete och det blev i regel ingen fart på arbetet förrän brännvinet var urdrucket, vilket kunde ta veckotal.

Under tiden hörde slagsmål till ordningen för dagen, och det hände t o m att någon fick dille och var uppe mitt i natten och högg med yxan i eldpallen i tron att han var på sjön och högg hål i isen för att vattna hästen.

Många historier berättas om Patron, och här följer en av dem: En mån-ljus natt rodde Patron över Stamnäsfjärden med en båtlast ved och bland annat hade han också en strömmingsfjärding med i båten. Under rodden satt han gripen av den underbara stämningen och tittade på månen. Båten var gisten och vattnet steg, men han märkte ingenting förrän det nådde över stövelskaften. Omsider kantrade båten och Patron kunde med knapp nöd rädda sig i land. Då någon undrade hur detta hade gått till svarade han: — Ä djick so ä djick, förstås. Ströming å vid fram min landi, förstås, undå för undå, förstås (det gick som det gick, förstås. Strömming och ved utmed stranden, förstås, undan för undan, förstås).

Patron var f ö intet mönster av vare sig ordning eller redlighet. Han hade sin egen uppfattning om mitt och ditt och betraktade i synnerhet växande skog som allmän egendom. Han var särskilt begiven på medbjörkar och sådana tog han varhelst han kom åt dem. Man sade att han stal medar och kallade honom ”medpatron”. Det berättas att han kom in i en gård i Leksandsåsen och fick en gumma med ut att dra slipstenen medan han slipade yxan, varefter han utan vidare knyckte en medbjörk bakom hennes stuga.

Men ”som man lever, så dör man” lyder ett gammalt talesätt, och detta slog på sätt och vis in på Patron: En kall vinterdag vid nyårstiden 1900, då han var ute och körde medar — han brukade helst passa helgerna för dessa körslor, då det var folktomt i skogen — blev han hastigt sjuk. Han gick in i en oeldad stuga i Mångbergs fåbodar, där han lade sig i en kall säng oförmögen att komma upp, och då han omsider påträffades var han i det närmaste ihjälfrusen, och livet stod ej att rädda.

”Lärka”

Jöns Lärka, en av de märkligaste bland sollerögubbarna kring Schollin, var, kan man säga, något av en sensation från födelsen till sin död. Fadern var hemmansägare Skräddar Lars Larsson i Rothagen, född 1822 och modern Skräddar Margit Jönsdotter, född 1828.

En sensommardag 1860 var Skräddar Margit i Bråmåbo och tog löv till kreatursfoder. Hon gick i ”väntans dagar” och då hon frampå kvällen

*Jöns Lärka och Olans
Kisti.*

kände att stunden var kommen skyndade hon så fort hon kunde mot hemmet. Men hon kom aldrig längre än en bit bortom kyrkan förrän hon måste gå in i närmaste fähuslider (f ö en av de få, till sen tid bevarade ut-husbyggnaderna i närheten av kyrkan). Detta historiska "lider" tjänade, så länge det stod kvar, ett visst allmännyttigt ändamål och var mot vägen igenspikat med en brädvägg som användes till annonstavla, och här födde hon ett välskapat gossebarn som hon sedan bar i förklädet hem till Rot-hagen.

Gossen döptes till Skräddar Jöns Larsson, tillväxte i ålder och visdom, "omdöptes" i sinom tid av inspektör Schollin till Lärka och antog sedan officiellt namnet Jöns Lärka. Att han fick namnet Lärka var inte så under-

ligt då han hade en röst som lärkkvitter. Modern höll Jöns i tukt så länge hon levde. Men då han var endast 10 år gammal dog hon, och då hans äldre bror sörje henne tröstade Jöns honom: — Gråt int' du Lars fast mor ä' död, för nu får vi göra som vi vill!

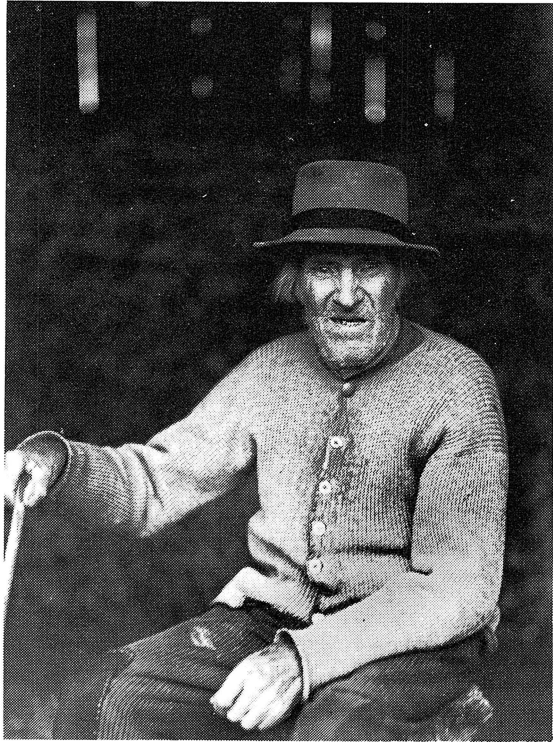
Skräddar Jöns hade en strävsam ungdomstid och måste tidigt ut för att försörja sig. Han blev betjänt åt inspektör Schollin och fick namnet Lärka, blev förman för timmerdrivningar och flottningar, slog sig omsider på skogs- och egendomsaffärer och blev en riktig "storsvängare". Lärka hade också en särskild förmåga att göra affärer, även där andra misslyckades, och blev en hälsosam konkurrent till skogsbolagen.

Men Skinnar Anders Jönsson, född 1842 — även kallad Kransen, därför att hans föslätrakade och godmodiga ansikte var inramat av en skäggkrans — som hade sina skogar orörda, kunde inte ens Lärka göra affär med, hur lockande det än skulle ha varit. Han var nämligen så försiktig och rädd för att bli lurad, att han kategoriskt vägrade att skriva sitt namn under en affärshandling. Hellre fick skogarna ruttna ner och gården fick också förfalla. Regnvattnet droppade genom taket i stugan som var så usel att den kunde jämföras med Örjan Margits stuga i Björka som är "lika kall både vinter och sommar, och då det regnar måste vi gå ut på gården". I fähuset var bakväggen bortrutten så att en gödselhög alltid måste ligga kvar där till skydd och stöd. På Skinnargården fanns vidare en kornlada där vintertid tröskslagornas taktfasta dunk ofta hördes. Och mitt på gården låg Skinnarbrunnen, där vattnet hinkades upp med vindstång och där barnen från närliggande skolor fick släcka sin törst ur en klumpig, ofta nerisad trähink.

En sommardag 1905 omkom "Kransen" genom en skenolycka. Då var det Lärka som passade på och köpa hemmanet, rubb och stubb, och sedan blev det rusch på Skinnargården. Skogarna drevs, gården byggdes om och där det gamla fähuset stått reste sig med tiden en förnämlig affärsbyggnad som senare förvärvats av Sollerö kooperativa handelsförening.

Skinnargårdsköpet såg sannerligen ut att bli en lysande affär, men Lärka fick inte mycket glädje därav. Oförutsedda omständigheter gjorde att konsekvenserna av köpet blev något annorlunda än Lärka tänkt sig, och när affärsvännerna från framgångens dagar började dra sig tillbaka och inte vidare ville lämna honom sitt stöd, var katastrofen inte långt borta.

En ruskig höstdag 1906 gick Lärka ur tiden — frivilligt. En sådan sorti

*Pastorn.
Foto: Karl Lärka.*

från livet kunde tidigare inte få förekomma utan repressalier. Vederbörande skulle begravas i tysthet, ”fick ej klockorna”, fick knappt ligga i vigd jord. Men i förevarande fall började man kanske överväga om det inte ändå kan finnas förmildrande omständigheter vid en förtvivlad handling även av detta slag. Alltnog, Lärka fick en hederlig begravning med klockringning som kanske t o m blev en aning längre utdragen än vanligt. Och därmed var isen bruten för övergången från en föråldrad, barbarisk doktrin till en mera human inställning.

”Pastorn”

Hemmansägaren Flint Per Olsson var född 1836 och bodde på ”Trollplatsen”. Namnet tyder på att trollen måtte ha haft sin samlingsplats där

någon gång i tiden. Flint Per var en skämtsam gubbe, helt i stil med inspektor Schollins kynne, och det var väl mycket på grund därav som han kom att bli Schollins trotjänare på gamla dar. På grund av sitt skämtlynne fick han också namnet Pastorn. Därom berättas, att då han en gång skulle rödfärga ett staket åt Schollin, tog han på sig en tunnsäck vari han klippt håll för huvud och armar för att skydda kläderna för färgen. På ryggen hade han på skämt målat en mässhake, och därav fick han namnet Pastorn.

Det var väl också utslag av hans skämtlynne att Pastorn gav smeknamnet Pirka åt sin lagvigda maka. Förklaringen till namnet ligger nära till hands då Per kan kallas "Pir" (vanligt i grannsocknarna i söder) och Pirs fru bör kunna heta Pirka i analogi med att t ex majorens fru kallas "majorska". Det är väl också Pastorn som funnit på ordstävets: — Det gick i rappet, sa Pirka då hon sörjde sin far.

Sedan Schollin flyttat in i sitt Tomtebo var Pastorn som en hustomte i gården, hjälpte f ö till med fiske och annat då familjen sommartid bodde på Vassön och hade för längesedan lagt bort titlarna med sin husbonde. Det berättas att Pastorn en gång skulle servera Schollin en kopp kaffe. Tack, sa Schollin då han hade fått nog i koppen. Men Pastorn hällde på så det flödade över bräddarna fastän Schollin upprepade sitt "tack, tack". Då Pastorn fick en uppsträckning för detta fräste han ilsket: — Du kunde väl ha sagt "stopp" din tusan, så folk begrep vad du mente! Hans ilska var väl denna gång mera på skämt, men den kunde också vara äkta, fast det inträffade mera sällan. Ett exempel:

Margit hade med möda lärt sig cykla så pass att hon vågade försöket att göra en tur på stora vägen. Rätt som det var såg hon en gubbe som gick därframme. Nu gällde det att akta sig. Men det gick som det brukar gå, då man är ovan vid detta fordon: Om man ser ett föremål som man vill akta sig för åker man rakt på det. Hon körde rakt på gubben och då först såg hon att det var — Pastorn. Båda föll i vägen, och då han reste sig var han arg, hoppade och svor. Och Margit var rädd. Pastorn linkade iväg så småningom och Margit kravlade sig också upp på cykeln igen och tänkte: "Nu ska jag allt akta mig för gubben". Men det gick som det brukar gå om man ser ett föremål... Och så åkte hon på gubben för andra gången... Ridå!

Pastorns vänskap för familjen Schollin varade livet ut, även sedan Schollin gått bort. Och denne var så fästad vid sin trotjänare att han t o m visade sig för honom efter sin död. Därom berättar Pastorn själv: — Jag bodde i drängstugan på Tomtebo, och bäst som jag låg i min säng en mån-

ljus natt sprang dörren upp till rummet innanför, där Schollin i livstiden brukade sitta och skriva. Jag gick upp och stängde dörren utan att vidare tänka på saken, men rätt som det var sprang dörren upp på nytt och då jag tittade in satt Schollin vid bordet såsom han brukat. Jag blev så häpen att jag inte kunde få fram ett ord, och då sa Schollin: — Inte är väl Pastorn rädd för mej heller? Vi, som varit i lag så mycke.

Grip-Anders

Håll Nils Matsson i Kulåra, född 1824, hade tagit kontrakt på timmerdrivning, och då inspektor Schollin fick se listan på medhjälpare, satte han fingret på ett namn i denna och sade: — Den där mannen får du stryka ur listan, ty han körde en gång förbi mej då jag låg i sjön och hjälpte mig inte upp.

Mannen ifråga var Sol Anders i Solris, även kallad Grip-Anders. Schollin hade vid tillfället kört ner sig på den svaga isen på Kvarnfjärden, och det var flera utom Grip-Anders som likt ”prästen och leviten” i liknelsen gått förbi utan att hjälpa upp honom. ”Den barmhärtige samariten”, som till slut förbarmade sig över honom, blev rikligt belönad.

Grip-Anders omtalas för som en råbarkad sälle, som totalt saknade aktning för fjärde budet (bland annat) och ständigt låg i fejd med sin egen far Gripen. En gång när Gripen var nära att drunkna i Mångsjön men räddades av någon person som hört hans nödrop, sade Anders då han fick veta det: — Om gubbsatan legat väst i Okstjärn ändå, så ingen hade hört honom.

Folk skakade på huvudet åt ett så gudlöst yttrande och spådde att ödet nog hade någon vedergällning i beredskap för en så stor synd. Och vad som sedan hände sattes utan vidare i samband med detta.

En kall vinterdag såg några skogsarbetare, som bodde i Fjärdsågstugan, Grip-Anders köra förbi på väg upp i skogen åt Fjärdhället till. På kvällen såg de på spåret att han inte återvänt, och då han följande morgon ännu ej kommit tillbaka anade de oråd och begav sig ut att leta rätt på honom. Spåret ledde upp över Okstjärn och på andra sidan tjärnen fann de hästen bunden vid en tall, och en bit längre bort låg Grip-Anders i bara skjortärmarna — medvetslös. Han hade tagit av sig pälsen medan han skulle fälla en torrfura. Furan hade fallit mot en stor tall, varvid en grov torrkvist

hade slungats tillbaka, träffat Anders i huvudet och slagit honom sanslös. Han var stelfrusen och svor när de försökte dra på honom pälsen.

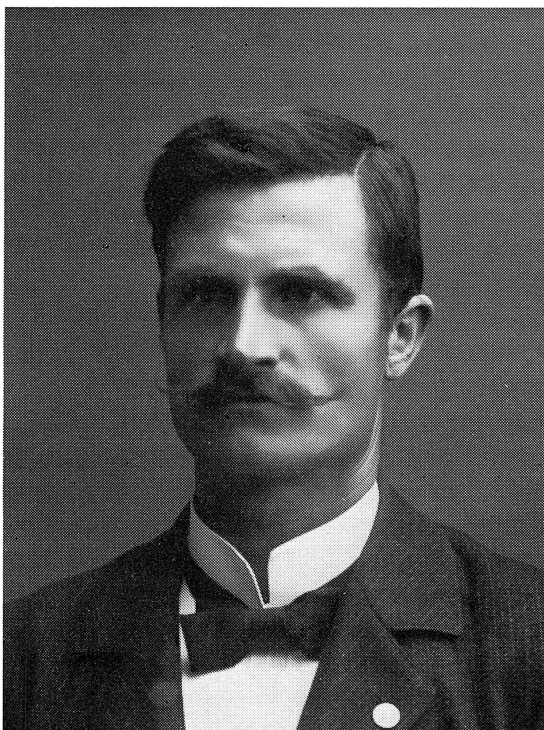
Äventyret kostade honom emellertid livet och spådomen hade gått i uppfyllelse. Flera årtionden efteråt låg fortfarande torrfuran uppfälld i den stora tallen vid Okstjärn som ett minne av Grip-Anders som önskade sin far att få drunkna i Okstjärn men som själv fick sätta livet till just där.

Nils Jonsson

Jugen Nils Jonsson — kort och gott Nils Jonsson eller Jugå Niss(e) som han kallas i dagligt tal på ortens dialekt — född 1875, har alltid varit känd som en riktig ”tusenkonstnär, för att inte säga miljon” såsom kyrkoherde Thunberg en gång uttryckte sig. I unga år var Nils Jonsson bland annat skomakare, för även utsocknes och gjorde så fina skor åt ”storkullorna” att dessa måste ha dem på kammarbordet och titta på dem någon tid innan de nändes ta dem på fötterna. Skor fanns den tiden ej att köpa i butikerna som nu, utan man måste beställa åtminstone finskorna hos en skomakare, och även då gällde parollen: Bättre en blåsa på foten än en skrynkla på skon.

Nils Jonssons stora intresse var emellertid maskinerier och apparater av alla de slag, och ingenting var för invecklat för honom. Men inget arbete var heller för simpelt för honom, och om någon behövde ett handtag eller om något mankerade var det bra att ha Jugå Niss att gå till, antingen det nu gällde att greja godtemplarlogens alladinlampa, peta i gång en trasig maskin eller reparera stängslet kring prästfruns hönsgård.

Bland de många experiment och företag som inspektor Schollin försökte med på Sollerön var även ångsågen på Lerön, som han startade omkring sekelskiftet tillsammans med handlanden Newton och ett stort antal andra solleröbor. Där hamnade även Nils Jonsson som arbetschef och där rådde en tid ett rörligt liv med växlande framgång för företaget. En gång hade ångmaskinens regulator kommit ur funktion och hela maskineriet råkade i sken. Farten ökade undan för undan i den mån remmarna sprang av, och det var några spännande ögonblick som följde. När maskinisten Rapp Oskar skulle stänga av ångan var han nära att bli ihjälslagen då remskivan sprang i stycken och slungades ut genom maskinrummets väggar och tak. Missödet hade åstadkommit stor förödelse, lagerbockar hade lossnat och

*Jungen Nils Jonsson f. 1875
i Bengtsarvet.*

huvudaxeln låg där krokig som en orm. Sågen reparerades och var i gång någon tid, men verksamheten måtte ha gått med förlust och sågen skrotades ned.

Invid sågen uppfördes en båtfabrik, och där fick socknens båtbyggare tillfälle att förkovra sig i sitt yrke och experimentera med olika båttyper. Där byggdes roddbåtar och motorbåtar, och där gjorde man t o m en båt som bordades upp med smala ribbor. Det var väl kanske en av dessa experimentbåtar Nils Jonsson använde då han en vacker sommarkväll skulle hämta Mora musikkår till en friluftsfest på Sollerön. Båten var ganska

tungt lastad då den gick från Mora, och när den kom ut på öppet vatten började vattnet strömma in genom fogarna fortare än man hann ösa ut det, och Nils Jonsson fann det rådligast att sätta kurs på Rattholmen. Vattnet i båten hade stigit upp på motorn, som stannades, och innan de nådde fullt fram till holmen sjönk båten på grunt vatten, och det var bara att vada i land. Några medföljande damer var givetvis dödsförskräckta, men dirigenten (telefonarbetaren och sakföraren mm H Lindberg) tog missödet från den glada sidan, ställde upp sina mannar och spelade ”Titanics döds-hymn”. De skeppsbrutna anlände omsider till bestämmelseorten och festen kunde fortgå programenligt.

Lerönsågen kom med tiden i jobbarhänder och gick all världens väg. Samma öde rönt också båtfabriken, och då denna utbjöds till salu, hade ungdomen i Ryssa ett gott öga till den, ty de var i behov av en dansbana och tyckte att båtfabriken passade bra för ändamålet. Men det fanns mera san-sat folk i Ryssa, med allvarligare läggning och mera gott om pengar, och dessa köpte båtfabriken och byggde därav ett allianskapell. Och ryssa-ungdomen fick välja på att antingen ändra sinnesstämning eller söka tillfredsställa sin nöjeslystnad på annat håll.

När elverket byggdes i Ryssa kom Nils Jonsson dit som maskinist, och nu kom han i sin rätta miljö. Där kunde han ägna sig åt det som intresserade honom, mixtra med maskiner, framkalla sina fotonegativ och snabbtorka dem i luftdraget från generatorernas balanshjul o s v. Han trivdes utmärkt med sin syssla, och även nu, sedan han blivit pensionerad, är vi så vana vid att det är han som sköter elverket, att om detta mankerar, säger vi av gammal vana, att ”det är Jugå Niss som krånglar med ljuset”.

Starken

Hemmansägare Nisis Anders Larsson i Gruddbo, född 1847, död 1925, sysslade ibland med skogsarbeten åt bolagen — liksom ortsbefolkningen i allmänhet — och kom därvid i kontakt med inspektör Schollin, som gav honom namnet Starken till följd av hans väldiga kroppskrafter. För var det intet märkvärdigt med Starken, fränsett hans fenomenala tröghet och likgiltighet för allt som hörde till vanligt folks anspråk på livet. Somliga kallade detta förnöjsamhet, men andra sade rent ut att han var lat. Ett faktum var, att den välbyggda Nisis-gården med två stugor och nödiga ut-

1917. Nisigården — Starkens hem. Ladugården hopbyggd med bostaden.
Foto: Karl Lärka

hus förbrukades till bränsle, medan veden på hans skogsskiften fick ruttna ned.

Starken hade många förnämliga, rundtimrade hus på sin gård, men till slut återstod endast en kornlada från 1600-talet samt ett gammalt fähus, där han på gamla dar hade en nödortfig bostad tillsammans med en ko och några småkreatur. Där hade han det varmt och skönt med endast en filt som förlåt mellan sig och kreaturen. En gång hade han drömt om en ny stuga och huggit byggnadstimmer till en sådan, men det blev aldrig hemkört från skogen.

När Starken vid 70 års ålder intervjuades av hembygdsforskaren Karl Lärka, beklagade han sig över hur omöjligt det var att leja körslor och arbetsfolk för jordbruk och annat "då dom vill ha tio kronor om dagen, och småpojkar kan tjäna 10-15 kr på att hacka kåda". Då han var ung och skulle börja tjäna någon slant, fick han nöja sig med en krona om dagen, och till slut fick han väl 1:50 — 1:75. Han var nu ensam att sköta sitt jordbruk, sedan barnen och hustrun gått bort, och fast han hade pengar ansåg han det vara på tok att leja så dyr arbetskraft. Och själv orkade han inte med alltsammans.

Starken var, som sagt, fenomenalt trög och blev alltid efter med jordbruket. När annat folk började slå vallarna höll han som bäst på med vårsådden, och när det började snö på hösten hade han säden oskuren. Sista gången han skar säden plågades han så han mindes det så länge han levde, berättade han. Då var det snö i säden, och han skar 150 snesar spritt ensam. Sedan slog han sig mer och mer till ro, och då han satt vid brasan inne i det ännu mer förfallna fähuset, där han slutligen endast hade en get till sällskap, och stoppade sin pipa, tänkte han tillbaka på den tid då han hade sin familj att leva för. Hur hans son, hans sista hopp, drunknade när han skulle bada och hur hans maka slutligen lämnat honom ensam. — Det får då just vara hur det vill, resonerade han resignerat, nog har det varit både si och så, men det är då ingen nu som låter illa ändå.

Håll Nils Mattsson

1877—1959

*Smis-gubben och Prost Mejt i Rothagen.
Håll Anders Olsson 1846—1934, Smis Marita Andersdotter 1846—1930.
Foto: Johan Öhman*